

Europejskie Dni Dziedzictwa – pierwsze edycje

Małgorzata Fokt-Willmann

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA SĄ ORGANIZOWANE od wielu lat, w jeden z weekendów września, z inicjatywy Rady Europy, pod patronatem Unii Europejskiej, na wzór francuskich „Dni otwartych drzwi zabytków” zapoczątkowanych w 1984 roku. Poprzez niekonwencjonalną prezentację obiektów zabytkowych – prelekcje, wystawy, warsztaty, konkursy dla młodzieży, spektakle i koncerty oraz udostępnianie szerokiej publiczności obiektów na co dzień zamkniętych – mają przyczynić się do pobudzenia świadomości społeczeństwa o istnieniu zabytków i potrzebie ich ochrony.

Koordinatorem obchodów w Europie z ramienia Rady Europy były kolejno: holenderska fundacja, Fundacja Króla Baudouina z Brukseli (sześć lat), Centro Nacional de Cultura w Lizbonie i Europa Nostra. Biuro koordynacyjne opracowywało materiały promocyjne: ulotki, flagi z logo i informacje dla prasy międzynarodowej. Utrzymywało stały kontakt z koordynatorami narodowymi w poszczególnych krajach oraz promowało projekty o charakterze transgranicznym i międzynarodowym. Obecnie tę

funkcję w ograniczonym zakresie pełni sekretariat Dyrekcji ds. Dziedzictwa Kulturowego i Krajobrazu Rady Europy.

Polska po raz pierwszy zorganizowała Europejskie Dni Dziedzictwa 25-26 września 1993 roku jako jedno z 11 państw biorących wówczas udział w tej inicjatywie. Imprezy – odbywające się pod hasłem „Dziedzictwo

1. Logo Europejskich Dni Dziedzictwa

1. Logo of European Heritage Days

1

2

Polski – dziedzictwo Europy” – odbywały się w pięciu regionach Polski: na Pomorzu, Lubelszczyźnie, w Wielkopolsce, Krakowie i Warszawie. Organizowaniem Dni zajęły się ówczesne Regionalne Ośrodki Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego. W Lublinie wydrukowano specjalny, wspólny dla wszystkich pięciu regionów plakat. Gdańsk zajął się przygotowaniem flag z logo Europejskich Dni Dziedzictwa. Zabrakło, niestety, środków finansowych na wydrukowanie folderu prezentującego wszystkie obiekty biorące udział w obchodach. Fundusze przyznane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki pokryły jedynie koszty szkolenia przewodników i przygotowania ekspozycji. Ośrodki z własnych zasobów wydrukowały materiały informacyjne i foldery regionalne. W Gdańsku w ramach EDD zorganizowano tzw. podróże w czasie, wycieczkę statkiem do Twierdzy Wisłoujście oraz korowody postaci historycznych i występy teatrów ulicznych na Długim Targu. Pierwsze EDD w Krakowie miały na celu przybliżenie publiczności dorobek kulturowy pięciu średniowiecznych klasztorów położonych w granicach miasta, prezentując ich rzadko lub nigdy nie pokazywane wnętrza oraz zgromadzone

zbiory sztuki. Organizatorem EDD w Warszawie był Zarząd Główny Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. W programie zaplanowano zwiedzanie kilku obiektów zabytkowych pod kątem ich związków z kulturą europejską. W Lublinie umożliwiono poznanie historii i architektury XVI- i XVII-wiecznych kościołów, w Wielkopolsce natomiast zorganizowano wycieczki autokarowe do wybranych obiektów zabytkowych w ramach „wielkopolskiego zegara czasu”. Ogólnopolskie otwarcie Europejskich Dni Dziedzictwa odbyło się 23 września 1993 roku w poznańskim Ratuszu. Dzieci i młodzież mogły uczestniczyć w konkursie „Moje spotkanie z zabytkami”.

W organizowaniu Europejskich Dni Dziedzictwa w 1994 roku brały udział 24 kraje. Oficjalne ogólnoeuropejskie otwarcie EDD przeprowadzono w Lizbonie – Europejskiej Stolicy Kulturalnej 1994. Uroczystość poprzedziły konferencje prasowe w Berlinie i Lizbonie. W Polsce obchody były organizowane przez ROSiOŚK w następujących miejscowościach:

- Kielce, Katowice, Szczecin i Wrocław – „Dziedzictwo duchowe i materialne cystersów”,

3

- Kraków i Białystok – „Rezydencje i dwory ziemiańskie w krajobrazie kulturowym”,
- Poznań i Rzeszów – „Kościoły drewniane na ziemiach polskich”,
- Gdańsk i Toruń – „Miasta Dolnej Wisły”.

Edycje EDD ostatnich lat 90. XX wieku i na początku 2000 roku wyróżniały się tym, że były prowadzone w ramach kampanii Rady Europy – „Europa, wspólne dziedzictwo”. To wspólne hasło miało zbliżyć 47 państw biorących wówczas udział w obchodach, rozbudzić poczucie jedności sztuki i kultury europejskiej, akcentując bogactwo różnorodności kultur oraz tradycji narodowych, mniejszości narodowych, regionalnych i lokalnych. Europejski wymiar Dni podkreślało obowiązujące wszystkich organizatorów wspólne logo umieszczane na materiałach drukowanych:

2. Zwiedzanie w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa zajezdni tramwajowej Gołęcín w Szczecinie. Fot. D. Makowski

2. Sightseeing of the Gołęcín tram depot in Szczecin as a part of European Heritage Days. Photo by D. Makowski

3. Festyn archeologiczny w Zbuczu. 2004 r. Fot. archiwum NID

3. An archaeological picnic in Zbucz. 2004. Photo from NHBP's archives

publikacjach, folderach, zaproszeniach i plakatach oraz flagach powiewających podczas obchodów na wybranych obiektach. Przygotowano wspólny plakat, na którym każdy kraj umieszczał zdjęcia i informacje o imprezach narodowych.

Oficjalne inauguracje Dni, z udziałem przedstawicieli Rady Europy, Komisji Europejskiej, władz miejscowych i koordynatorów wszystkich uczestniczących państw, odbywały się na początku września w jednej ze stolic europejskich: w 2000 roku – w Bernie w Szwajcarii, w 2001 roku – w Rydze na Łotwie, w 2002 roku – w Bonn.

W Polsce EDD były organizowane na ogół w trzeci weekend września pod auspicjami organizacji społecznych, które współdziałały z Regionalnymi Ośrodkami Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego, wojewódzkimi konserwatorami zabytków, władzami miejskimi i samorządowymi. Generalny Konserwator Zabytków współfinansował realizację najlepszych programów, wybieranych w konkursie, a Małgorzata Fokt-Willmann z Departamentu Ochrony Zabytków pełniła funkcję koordynatora narodowego.

Polska zawsze brała aktywny udział w różnych międzynarodowych inicjatywach podejmowanych w ramach EDD. Uczestniczyła m.in. w konkursie

PRIX JEP, który powstał w 1994 roku z inicjatywy Fundacji Króla Baudouina i miał na celu stymulowanie kontaktów oraz współpracy transgranicznej i międzynarodowej. Co roku międzynarodowe jury konkursu przyznawało sześć nagród, w wysokości 6000 euro, na realizację najlepszych projektów o charakterze ponadnarodowym. Szczególną wagę przywiązywano do projektów edukacyjnych skierowanych do młodzieży. Wśród 37 projektów nagrodzonych w latach 1994-2000 pięć zgłosili polscy organizatorzy:

- 1994-1995 – „Dziedzictwo kulturowe cystersów na Pomorzu”, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Szczecinie,
- 1995-1996 – „Wspólne korzenie – wspólna przeszłość”, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie,
- 1997 – „Polska – Saksonia: dwa kraje, dwa narody, wspólne dziedzictwo”, Stowarzyszenie Polska – Saksonia,
- 1999 – „Zamek w Malborku – wspólne dziedzictwo”, kasetę wideo przeznaczoną dla uczniów szkół niemieckich i polskich, Służba Ochrony Zabytków w Elblągu,
- 2000 – „Malbork/Fougères, dwa największe zamki średniowieczne Europy na wystawie”, współpraca

między uczniami z liceum Zespołu Szkół Odzieżowych w Poznaniu i uczniami z liceum E. Michelet w Fougères.

Inną inicjatywą międzynarodową, do której Polska przystąpiła jako jedna z pierwszych, był organizowany w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa przez Katalonię konkurs fotograficzny dla młodzieży „Międzynarodowe fotograficzne poznanie zabytków”. Od roku 1995 uczestniczyli w nim uczniowie Górnego Śląska i jednej ze szkół warszawskiego Ursynowa. Najlepsze prace były nagradzane i prezentowane w katalogu, na wystawach zlokalizowanych w każdym z krajów uczestniczących oraz w siedzibie Rady Europy w Strasburgu. Konkurs sponsorowała firma Kodak. ■

Małgorzata Fokt-Willmann od 1991 r. zajmuje stanowisko głównego specjalisty do spraw współpracy z zagranicą w Departamencie Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od wielu lat aktywnie uczestniczy w realizacji w Polsce projektów Rady Europy i Unii Europejskiej z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. Do 2008 r. pełniła funkcję koordynatora narodowego Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce oraz koordynatora Europejskiej Sieci Dziedzictwa HEREIN. Od 2000 r. reprezentowała MKiDN w Komitecie Zarządzającym Dziedzictwa Kultury i Krajobrazu – CDPATEP (obecnie Komitet Zarządzający ds. Kultury, Dziedzictwa i Krajobrazu – CDCPP).

Summary

European Heritage Days – first editions

European Heritage Days have been organised for many years on one of the weekends of September on the initiative of the Council of Europe under the patronage of the European Union, which was inspired by Historical Monument Open Door Days launched in France in 1984. Their aim is to raise the society's awareness of the existence of monuments and the need to protect them. The celebrations of the Days in Europe on behalf of the Council of Europe were co-ordinated successively by: the Dutch foundation, the King Baudouin Foundation in Brussels (6 years), Centro Nacional de Cultura in Lisbon and Europa Nostra. Currently this function is being fulfilled to a limited extent by the secretariat of the Directorate for Cultural Heritage and Landscape of the Council of Europe. Poland organised EHD for the first time on 25-26 September 1993. Events were held under the theme "Heritage of Poland – Heritage of Europe" in five regions of Poland: Pomerania, Lublin Region, Wielkopolska, Krakow and Warsaw. Their organisation was handled by the then Regional Centres for Studies and Protection of Cultural Environment. The characteristic feature of

editions of EHD held in the late 1990s and at the beginning of 2000 was the fact that they were carried out as a part of the campaign of the Council of Europe – "Europe, a common heritage". The European dimension of Days was emphasised by the common logo that all organisers were obliged to put on printed materials and flags hoisted during the celebration. In Poland, European Heritage Days were usually organised on the third weekend of September in co-operation with social co-organisation that collaborated with Regional Centres for Studies and Protection of Cultural Heritage, provincial conservators of monuments, city and self-government authorities. The General Conservator of Monuments co-financed the implementation of the best programmes selected in a competition, and Małgorzata Fokt-Willmann from the Monument Protection Department acted as national co-ordinator. Poland has always taken an active part in various international initiatives undertaken as a part of EHD. Special importance was attached to educational projects addressed to young people. Out of 37 projects that won awards in years 1994-2000, 5 were submitted by Polish organisers. Another international initiative that Poland joined as one of the first countries was a photographic competition for young people organised by Catalonia as a part of EHD.